

fraudarim. Bona fama illis verbis: Si quemquam calumniatus sum. Cum autem calumnia perurumque fiat obijciendo falsum crimen, quo bona fama obscuratur, non immerito calumnia nomine obscuratio bonae fama significatur, q. d.: Loquimini de me, utrum fietis criminibus vestram famam obnubilaram. Bona vite illis verbis: Si oppressi aliquem, q. d.: Loquimini de me, an unquam vos in bonis corporis laeserim aut offenderim. Itaque Samuel omni iudicio definiendum reliquit, an ipse aliquando ullum ex his tribus bonis, fortunae, fama ac vite arripuerit, aut quovis modo dissipaverit. Sed quia iustitia non solum violatur, cum aliena bona per vim eripiuntur, sed etiam cum ad iniustitiam exercendam acceptantur, subdit: Si de manu cuiusquam munus accepi. Septuaginta reddunt: *si ex charis tuis accepisti munus, aut de manu cuiusquam accepisti propitiationem aut calcamentum*, id est, abiectionum munus. Chaldaea Paraphrasis habet *manum non falsitatis*, id est, falsum avaritiae idolum; ut ostendat huiusmodi munera esse quaedam inania idola, quemadmodum illorum cupiditas dicitur *idolorum servitus*, Gal 5, 20. Ab his igitur numeribus exemplo Jobi liberum se fuisse Samuel contendit. Ita Mendoza, tom. 5, in lib. 1 Regum, cap. 12, vers. 4 et 5, ubi fusiis Samuelis integritatem in numeribus reijciendis illustrat. Ceterum Job ad majorem innocentiae et integritatis suae confirmationem addit hanc imprecationem:

SERAM, ET ALIUS COMEDAT, q. d.: Si manibus meis avaris atque rapacibus ex alienis opibus quidquam addidit, impecor, ab hoste aut predatore contingat mihi; metat alienus quae ego seminavi, et his fruatur bonis, quae ego mihi liberisque meis providis paravero. Haec scilicet poena accommodatissima est ad mulctandum scelus eorum qui alienas fortunas invadunt, ut suis non fruantur; quemadmodum vaticinabatur Amos dicens, cap. 5, 11: *Idcirco, pro eo quod diripiebatis pauperem, et praedam electam tollebatis ab eo, domos quadro lapide edificabitis, et non habitabitis in eis; vineas plantabitis amantissimas, et non bibetis vinum earum. Quare Solon sapienter dicebat:*

Ἐραπίστα δ' ἄλλοθεν μὴ ἔχων ἀδίκως δὲ κερῆσθαι.
Ὅτι ἐπίστω πόντος ἄετος ἴδιε θεία:
Δίκτας ἠβήσσει ἔσται: sed non bene pertas
Non cupiam: seris panna venit pedibus.
Et Menander:
Πλοῦσιον μὲν ἔστιν ἀφάρτητος ἄλλοθεν
Ὀ γὰρ θέλων κερῆσθαι τὰ τῶν πλείων,
Ἄπορῆσθαι πάλαι κερῆσθαι κερῆσθαι,
Τὰ δ' ἄλλα κερῆσθαι τοῖς ἀλλοτρίοις:
Summum est aviditas generis humani malum:
Aliena namque pro suis qui vindicant,
Persaeque non tantum improbi spe decidunt
Victi, sed apponunt et alienis sua.
Non est autem hic eunctandum, quasi Jobus filiis orbatus inepte sibi eorum extinctionem imprecetur dicens: *Et progenies mea eradicetur*; nam et aliis bonis expoliatus, segetum furta inter imprecationes recenset. Optandi quippe motus est, qui nihil nisi affectam

requirit: potuitque copere mala sibi inferri, si status id ferret: praeterquam quod, ut probabilis est, filios ex alius uxoribus, quae concubinae appellabantur, suscepit, quos mors illa infausta non sustulerat.

VERS. 9. — Si DECEPTUM EST COR MEUM SUPER MULIERE; ET SI AD OSTIUM AMICI MEI INSIDIATUS SUM (1). — VERS. 10. — SCORTUM ALTERIUS SIT UXOR MEA, ET SUPER ILLAM INCURVENTUR ALII (2). REMOVEAT SE INTER-

(1) Si per absentiam viri uxorem ejus sollicitavi: si illius torum violare vel arte, vel blanditiis, seu vi tentavi. (Calmet.)

DECEPTUM EST COR MEUM, si turpi mulieris amore captus sum.

INSIDIATUS SUM, ejus scilicet uxori.

SCORTUM ALTERIUS SIT, etc., in penam hujus. (Menochius.)

(2) Hebraeus ad litteram: *Molat alteri uxor mea, et super eam incurventur alii*. Versiculum hunc in sensu vulgato plerique accipiunt; nec nova est haec phrasis in eundem sensum apud profanos. Sed alii narrant in priori membro hujus versiculi exprimi duntaxat: Uxor mea serviat alteri: cogaturque molam torquere, ad infelissimam ancillarum conditionem relecta. Porro è Scriptura et profanis constat, inter opera servis imperata unum hoc fuisse praecipuum, ut torquentes vi laetorum molam, triticum molerent. Vide Judic. 16, 21. In eundem pariter sensum reddi potest altera phrasim: *Super illam incurventur alii*: Succumbat illa hostibus suis, quos patitur super se graves, ut eorum pondere deiciatur, opprimatur, conteratur. Nec rara sunt in Scriptura similes loquendi formulae: ut: *Humilitati, defectus inimicis meos coram me*: *incurvare facies illum, qui mihi resistebat*. *Sisra incurvavit se, cecidit, dejectus est sub pedibus Jaelis. Domine, incurva eum, preveni faciem ejus*. Septuaginta: *Uxor mea placet alteri, et filii mei humiliantur*. Prior interpretatio communiori assensu probatur. Confer Ecclesiasticum 47, 21, ubi de Salomone agitur: *Inclinasti femora tua mulieribus*. (Calmet.)

SIT UXOR MEA, id est, non recuso quin sit, vel mereor ut sit.

SUPER ILLAM INCURVENTUR; prudenter res turpis dicitur. (Menochius.)

עֲשָׂה אֵשֶׁת לְאִישׁ אֲחֵרִי מוֹלֵת אֲחֵרִי וְעַל בָּתְּרָהּ יִשְׁעוּ אֲחֵרִים
quod plerique sic explicant: Cogatur uxor mea ad patendum alius concubitum, ut verbum molendi h. l. eodem sensu sumatur, quo non raro à Latinis usurpatur, ut in illo Horatii (Satyr. l. 1, Elegia 2, v. 55), *aliens permolere uxores*, ad quem locum Cruquius: *Alluce dit ad Graecam paronomasiam ἀλλόδοξα ὑπόμολοι. Molere autem vetus verbum est pro adulterare, subagitare.*
« Hinc etiam moliores dicti sunt, subactores, ut apud « Asonium, Epigramm. 90, v. 5:
« *Cum dabit uxori molitor tuus, et tibi adulter.* »

Sic et Hebraei intelligunt, quod Jud. 16, 21, de Sansone narratur, וְעַל בָּתְּרָהּ יִשְׁעוּ וְרַחֲמֵי וְרַחֲמֵי וְרַחֲמֵי in certatim suis uxores adduxerunt, suscipiende ex eo prolis causa ab ipso robur. Sic et Hieronymus illud Jeremie in Threnis v. 15. נָשָׂא בָתְּרָהּ אֲחֵרִים, *adulescentes ad molendum sustulerunt, veriti: Adulescentibus ad impudicitiam sunt abusi, ad concubitum scilicet nefandum*. Ita et hoc loco veriti: *Scortum sit alterius uxor mea*. Et Chaldaeus: *אֲחֵרִי עָשָׂה אֵשֶׁת לְאִישׁ אֲחֵרִי מוֹלֵת אֲחֵרִי וְעַל בָּתְּרָהּ יִשְׁעוּ אֲחֵרִים*, *placet viro alteri uxor mea. Illam interpretationem commendare videtur alterum hemistichium: וְעַל בָּתְּרָהּ יִשְׁעוּ אֲחֵרִים, et super eam incurvent se alii, i. e., per vim compriant, et consuetudinem cum ea habent. Nec male tamen prius hemistichium respondebit alteri, si verba, ut sonant, intelliguntur, quod tunc temporis inter servitum genera fuerit illa durior et abjectior in pistri-*

posita iurijurandi religione omnem adulterii suspicionem; et negat se unquam cordis sui habenas laxasse, et tam indignum atque execrabile flagitium in animum admittet. Decipi autem cor super muliere eleganter ac theologicè dicitur. Fallax quippe gratia et vana corporis pulchritudo, quae aliud videtur esse quam sit, incautos animos seducit, et quae non est reddidit pollicetur. Pulcherrimae enim et venustissimae formae, quae luminibus obijciuntur, pernicitate propè incredibili igneae evolvant, nisi quaedam in vitioso animo earum effluget ut perniciosi lemures ad cruciandum insident. Alia pariter inania delectamenta obscenique motus corporis, qui luxuriae et libidini serviunt, promittunt potius quam exhibent ullam voluptatem, cum subito et prater opinionem effluant et vanalescant; ut falli eos opinione sua atque illud sit necesse, qui diuturnam ullam cupiunt in eo genere suavitatem, aut studiosè morosèque laborent, ut quam diutissime illa potiantur.

Elegant D. Gregorius Nyssenus, Tractatu primo in Psalmos, cap. 4, voluptatem similem sit esse *ἀπειρήδον φαντασμάτων, fallaciam phantasmatum*; quae cum teneri à voluptatum amatoribus creditur, subito evanescit, et in nihilum recidit. Illius autem spectri inanis unicum vestigium relinquit post recessionem *τῶν ἀσχηρῶν, pudorem*. Ad hunc verò pudorem jungitur ut plurimum dolor et dissoluti animi molestia; quod singulari Dei providentià comparatum est, ut cupiditatum illecebris et blandimentis sensuum irretiti à vitiosis corporis voluptate abhorreant. Id verò tam certum est atque exploratum, ut omnium seculorum prudentes tum sacri tum profani doctissimis suis monumentis celebrarint. Intemperanti semper voluptas adfert dolorem, inquit Aristoteles, lib. 5 Ethicorum cap. 15 et 14; cum enim abest, fert iniquis nullam se corporis haurire suavitatem; et in ea potundà insaturabiliter ita gessit utque inhiat, ut nullà ipsius copià abundantia expleri possit. Illud deinde voluptuosum in rotà et equole delicias, atque videri absurdum propter voluptatem angè et dolore confici.

Longè ante de sapientibus Graeciae unus Solon, vir et animo et virtute praecellens, aurum illud dictum ut praestantis ingenii pigus reliquerat: *ἡ δεινή πρῆξις, voluptatem fuge*: addebat rationem: *ἄδρα καὶ τῆρας, epritudinem et acerbum animi sensum progenerat*; quae

nis ad molas agitandas et versandas adigi, ut est Exod. 11, 5. *A primogenito regis usque ad primogenitum ancillae, quae est post molas*. Et apud Isaiam 47, 2: *Puella Babylonica, sume molas, et commolito farinam*. Hinc verborum nostrorum sensus hic esse potest: *Molat alteri, viro non suo*; hanc alii servitum preste, sit alteri serva ad pistrinum addicta, et infamam hanc et durissimam servitatem, ac in pistrino ad eam usque abjectionem redigatur, ut ancillarum more tractetur, et per contumeliam ac ignominiam sit omnibus exposita et prostituta. Ultima *non pro mem*, more Aramaeo, ut supra 12, 11, Ezech. 4, 9, Dan. 12, 15, Alexandrinus posterus hemistichium sic reddidit: *Τὴ ἡθελῶ μου τὰς ἐσθῆτας ὀψίταις, Syrus: Inus vero molat uxor mea aliis, et panem conficit aliis in loco.*

S. S. XIV. (Boenmaeller.)

molestia profectò et amari animi sensus multum illius suavitatem exuperat, si Basilio Magno credimus; quem certè ob illustrem animi sapientiam et amare et audire debemus omnes: *Oblectatio, inquit, voluptatis corporea πῖστον τὴ δὲ δὲσπρῶν ἔχει τοῦ ἡδέος, plus doloris habet quam jucunditatis*. Atque ut omittam quod Tertullianus asserit, miseriam serpe animum libidinis et concupiscentiis evgorari; certè constat in usu voluptatum senio plurimos et aegritudine contabuisse, cum vim animi omnem et velut succum illa boni hircudo exsugerat.

Hanc, opinor, ob causam divinus Jeremias voluptatem nominavit Lamiam, Thren. 4, 5. Olim enim opinabatur de genere Lemurum esse Lamias, seu daemones in formosarum mulierum effigiem indutos, quae juvenes pronos in nequitiam delicato sensu voluptatis inescatos vorabant, ut ait Philostratus de Vita Apollonio. Haec igitur Lania, blanda, inquam, et perfidiosè ridens, corporis sensuumque voluptas quot et quantos voravit! quot ad vite finem intemptivè miserabiliterque deduxit! qui passi propemodum id viderent quod Glaucus Minois filius, quem Aëneas Gazeus melle suffocatum ait fuisse. O mortem melleam! atrocem potius ego dixerim calamitosi adolescentis, qui in melle non apum dulcedinem, sed aculeum mortis invenit. Sic nimirum Asoti in mediis illecebris ut in Colchico melle venenato immoriantur.

Hinc etiam Clemens Alexandrinus in Adhortatione sua vocat elegantem voluptatem *περὶδῶν ἁπαρῶν, Sirenos meretricium*, quae in modum Circes aut Sirenarum blando veluti cantu et modulata symphonìa homines in perniciem et naufragium luctuosum illiciat. Ubi vir ille magnus, in omni doctrinarum genere exopolitus, rectè Sirenas cum Circe conjungit, ad mirabilem vim explicandam voluptatis in humani animi commutatione. Nam quasi ad Sirenas quidam appulissent cantrices, quae blandæ vocis lenocinio uterentur, ad suadendum et frangendum animi constantiam erudite, voluptuarii sunt, molles et effeminati, qui copià voluptatum gestiant, et deliciarum multitudi- dine et varietate in feminam prope dicam frangantur. Alii divertunt ad Graecam haram, qui mellito et infausto poculo in belluas similitudine vite mortuumque transeunt.

Bellè item Seneca, epist. 51, voluptatem composit cum Philetis in Aegypto, latrocinio et immanitate notissimis, qui quos cepissent amplectendo necabant; et monet in hunc modum sapienter: *« Voluptates « precipè exurba, et novissimas habe, latronum « more, quos Philetas Aegyptii vocant: in hoc nos « amplectuntur ut strangulent. » E quibus patet quanta sit in voluptatibus atque libidinis deceptio, quæ se minime seductum fuisse Job meritò gloriatur. Dùm autem negat se insidiatum esse alieno videlicet toro, aut exebasse ad amici seu proximi janicam, ostendit amantem consuetudinem, qui ut libidinem suam expleant, omnium ceptant opportunitatem, et totam interdum aut bonam partem noctis ducunt insomnem. Insidiari enim ad ostium adulterae familiaris abusus*

interperantium est ut optatis fruatur, vel etiam ut homicidium adulterio permisceat. De hisce adulterorum machinationibus vide plura superius, cap. 24, ad vers. 15 et 16, annotata.

Hic verò tetra criminis poena, quam sibi Jobus imprecatur, iustâ proportionem respondet; ut videlicet conjux illius qui alienam deturpat uxorem simili dedecore fodederit. Sic uxores Davidis, qui cum Urie conjuge adulterium perpetraverat, ab ipso ejus filio Absalomo pollute fuerunt: ac David quidem occultè, Absalomus verò palam hoc egit. Sic Jobus, si quid clam peccasset in hoc genere, publicam ignominiam sibi poscit impingi, ut scilicet ejus conjux sit sortium alterius, quod sanè publicam impudentiam olet. Quare subdit:

VERS. 11. — HOC ENIM NEFAS EST ET INQUITAS MAXIMA (1). Nefarium dicitur scelus adulterium et iniquitas maxima, quia nimirum cæteris criminibus majora generi humano inducit detrimenta: quam ob causam Salomon adulterium cum furto componens, illud longè majora damna secum afferre luculentè utriusque collatione decernit: nec insolens est his, qui adulteri gravitatem extollere volunt, illud cum aliis vitis gravissimis conferre. Divus Chrysostomus, hom. 62 in Joannem comparat cum idololatriâ; et nescio quid majoris gravitatis in sacrilegâ violatione conjugii subodoratur, ex eo quòd Paulus infideli uxori cohabitare permisit (si quidem id sine injuriâ fidei fieri possit), adulteram verò dimittendi copiam faciat; imò (ut ipse Chrysostomus existimat) suadet. Rursus in quodam Sermone, cujus titulus: *Carnis concupiscentiam ne sectentur*, inter adulterium et homicidium factâ collatione præfert adulterium. Thales Milesius, ut auctor est Laertius in ejus Vitâ, percontanti adultero, an jurare liceret se non admisisse adulterium; respondit, perjurium adulterio gravitate criminis cedere: quod ita intelligendum est, quia majora adferre solet incommoda tum adultero tum reipublice. Quare à profanis etiam adulteris gravissima sunt instituta judicia. Vide Andream Tiraquellum de legibus consubstantialibus lib. 15, et de adulterii gravitate, ibid. num. 9, ubi ex sententiâ S. Petri Clemens papa in Epist. ad Jacobum fratrem Domini docet, in omnibus peccatis adulterio nihil esse gravius. Rationem reddit Clemens idem, lib. 6 Constitutionum apostolicarum, cap. 27: « Quia adulteri injuriam aliis faciunt cum aliena matrimonia violent; et quod à Deo factum est unum in

(1) Hebræus: Iniquitas iudicii; crimen in iudicio cognitum damnatumque, vel dignum quod ad iudices deferatur, eorumque sententiâ reus puniatur: crimen capitale, extremo supplicio dignum. Vide quæ animadvertimus in Genesis 38, 24. Septuaginta: Furor ira indomitus, commaculæ viri uxorem; fomes iræ, et implacabilis odii incitamentum. Neque hic pluribus adulteri enormitatem perpendendam censemus; satis enim per se nota est criminis hujus gravitas: id quantum semper fuerit horrori, perpetua Ecclesiæ disciplina, quæ adulteros in censum homicidarum et idololatrarum refert, satis demonstrat. (Calmet.)

Hoc ENIM, etc., adulterium enim, quod me non admisisse dixi, magnum est scelus, magna iniquitas. (Menochius.)

« duo dividunt, ac liberos faciunt suspectos, et legitimum matrimonium insidiis exponunt. » Idem penè ad hunc locum habet S. Thomas.

Cum autem in omni, ut reor, ætate, quæ secula Jobi consecuta est, gravissima adulteris imposita fuerint supplicia; non tamen levia fuisse existimo ante Jobum, qui ex eorum severitate nefas esse grande et iniquitatem maximam adulterium collegit. Palestini tempore Isaaci grande peccatum dicitur esse adulterium; et illud non solum ad mæchum et adulterum, sed etiam ad totum populum pertinere. Unde dixit Abimelech ad Isaac, à quo uxorem abstulerat. Gen. 26, 10: *Quare imposuisti nobis? potuit coire quisquam de populo cum uxore tuâ, et induxeras supra nos grande peccatum.* Mulctari porrò hoc ipse Jobi tempore adulterium igne non obscure colligitur ex trigesimo nono capite libri Geneseos. Cum enim apud Judam nurus ejus Thamar accusata esset adulteri, is eam jussit ad ignem duci: *Produce*, inquit, Gen. 38, 24, *eam ut comburatur.* An hoc genus supplicii tunc Hebræis in more et instituto fuerit, an id potius illi usurpaverint secundum leges et instituta eorum gentium quibuscum mixti vivebant, mihi quidem nequaquam exploratum est. Sacerdos certè filia deprehensa in stupro flammis exurebatur, ut est in Levit. cap. 21. Lex quoque Leviticæ vigesimo præcipiebat adulterium morte utriusque adulteri vindicari. Verum quod esset illud genus mortis non videtur expressum lege, nisi quod in Deuteronomio scribit Moyses, Dent. 22, 25: *Si puellam virginem desponderit vir, et invenerit eam aliquis in civitate, et concubuerit cum eâ, educes utrumque ad portam civitatis illius, et lapidibus obruentur.* Similis poena inferitur puellæ, quæ in domo patris sui voluntariè perdidit virginitatem, ut eodem loci traditur. Fuisse tamen poenam adulterorum secundum legem mosaicam lapidationem non sinit nos dubitare, quod Scribæ et Pharisæi, ut refert Joannes, dixerunt Salvatori nostro adducentes ad eum mulierem in adulterio deprehensam: *Magister*, inquit, Joan. 8, *hæc mulier modo deprehensa est in adulterio: in lege autem Moyses mandavit nobis hujusmodi lapidare.* Ezechiel quoque satis indicat id genus supplicii in adulteros fuisse apud Judæos constitutum; sic enim inducit Deum loquentem, Ezech. 16, 38: *Judicabo te ad iudicium adulterarum, etc. et adducent super te multos, nem, et lapidabunt te lapidibus, etc.*

Sciendum quoque apud varias gentes varia fuisse adulterorum supplicia; quin etiam apud eandem gentem non semper idem, sed alias mitius, alias verò gravius et severius. Dicam primum de Romanis. S. Augustinus, lib. 5 de Civitate Dei, cap. 5: « Romani, inquit, antiqui in stupro detectas Vestales vivas etiam defodiabant; adulteras autem feminas quamvis aliquæ damnatione, nullâ tamen morte placebant. » Fuit igitur apud ipsos varia diversis temporibus adulterorum poena, vel nota publica ignominia, vel multa pecuniaria, vel exilium, vel verbera, vel confusio nervorum, vel castratio, vel etiam mors. Valerius Maximus, lib. 6, cap. 1, commemorans eos qui in vindic-

cando adulterio publicâ poenâ usi sunt: « Sempronius, inquit, Musca C. Gallium deprehensum in adulterio flagellis cecidit: C. Menius L. Octavium similiter deprehensum nervis contudit: Carbo Actienus à Dibieno, item Pontinus à P. Cernio deprehensi castrati sunt. » Julius Cæsar libertum sibi gratissimum, ob adulteratam equitis Romani uxorem, quamvis nullo accensâ, poenâ eadem punivit. Lege Suetonim in utriusque Vitâ. Julius Capitolinus scriptum reliquit, Maerium imperatorem adulteri reos vivos simul incendisse junctis corporibus. Aurelianus quoque imperator, referente Vopisco, militem qui adulterium cum hospitibus uxore commiserat, ita punivit, ut durum arborum capita inflecteret, quas ad pedes militis deligatas subito dimitti jussit, ut discissus ille utrimque penderet. Constantinus Magnus legem sancivit, qui violatores conjugii gladio placebantur. Tempore S. Hieronymi, qui Constantio imperante natus est, adulterium morte puniri solum patet ex ipsius Epistolâ ad Innocentium, de muliere septies ietâ.

Transeo ad alias gentes. Parthos nulla dõlecta quam adulterium gravius vindicasse auctor est Justinus, lib. 41. Apud Ægyptios in adulterio deprehensus virgine caedebatur ad mille plagas, mulier naso mutilabatur. Si quis præterea mulierem liberam violasset, virilia ei amputabantur; quoniam uno crimine tria non parva damna intulisset, injuriam, corruptelam et liberorum confusione. Vide Diodorum Siculum, lib. 2 Bibliothecæ, cap. 2. Zalencus, Locrensium legislator inprimis nobilis, legem tulit, ut adulteri uterque oculus erueretur: cum autem filius ejus in adulterio esset deprehensus, et tota civitas in honorem patris poenam ei remitteret, aliquandiu repugnavit; ad ultimum victus populi precibus, suo prius uno, deinde filii adulteri oculo eruto, debitum supplicii modum legi reddidit; mirabili æquitate temperamento sese inter misericordem patrem et justum legislatorem partitus, veluti scitè scribit Valerius Maximus, lib. 6, cap. 5, et Alianus lib. 15 Varie Historiæ. Ac licet apud Athenienses ex lege Solonis (ut in ejus Vitâ tradit Plutarchus) is qui liberæ mulieri vim attulisset decem tantum drachmarum poenâ mulctaretur; attamen Hippomenes Athenarum princeps cum filiam in adulterio deprehendisset, eam cum equo junxit: qui clausus cum alimentis careret dentes in puellam ingressi; adulterum verò testatur Suidas per regionem Atticam fuisse ab equis tractum atque discerptum. Saletus Crotoniensium princeps legem tulit, ut moerchi cremarentur viri: at cum ipse fratris uxorem polluisset, et civis oratione ejus permo poenam illam in exilium commutare vellent, ille magnitudinem culpæ animo suo reputans in ignem sponte insilii, sicut refert Lucianus in Apologiâ pro his qui mercede conducti serviunt. Apud Turcas ex lege imperrissimi Mahumetis, adulteri convictus centum ictibus flagellatur. Ex quibus omnibus luculentè apparet adulterium communi nationum omnium consensu iniquitatem semper maximam fuisse existimatum, cum illud plerique legislatores gravissimis qui-

busque suppliciis afficiendum esse statuerint. Plura de libidinibus malo vide apud Cresollum, Mystagogi lib. 4, cap. 4, 5, 6.

VERS. 12. — IGNIS EST USQUE AD PERDITIONEM DEVORANS, ET OMNIA ERADICANS GENIMINA (1). Crimen hoc ignis voracissimus appellatur; quoniam sicut flamma devastat domum aut silvam penitus, sic adulterium consumit omnia, scilicet opes, nomen, valetudinem corporisque vitam; quod tremendis constat exemplis, ut interium animæ, quod malorum caput est, sileamus. Hic ipse ignis eradicae dicitur genimina, quia prolem auferit legitimam, pro quâ adulterinam ingenti damno piaculoque supponit. Radicibus etiam evellit omnium honorum, quæ in homine vel natura vel gratia unquam plantavit, stirpes; atque adeò extirpat radicibus ex-

(1) Sen potius: *Ignis est usque ad inferos devorans, et procreant omnia eradicans*, familiis exitusus. Est adulterium inimicite ad mortem usque perseverans fomes; vel crimen est quod ignem furoris Domini in caput adulteri deducit. Porrò hic ignis semper misero inhærebit usque ad infernum; ad id ipsos ejus adulterio natos serpet. Vel potius: *Odius viri hæc injuriâ affecti urgebit adversarium suum usque ad sepulcrum, eoque subdito, illis illius non parcat.* (Calmet.)

IGNIS EST, quia omnis amor calefacti aut urit, qui turpi amore flagrant bona sua frequenter perdit dum amicis largitus donat, quia libidini malo indulgentes ferè liberos non suscipiunt, eorumque stirps quasi igne ambusta sobolem non procreat, quod quæ hoc versiculo sequuntur significare videntur, *omnia eradicans genimina*, quia olim adulteris rogos parabat: vide Gen. 38, v. 24. Tandem quia adulterium, vel illius suspicio, zelotypie ignem excitat inter conjugatos. (Menochius.)

Adulterium ignis est usque ad plenum, imò æternam perditionem devorans; nam instar flammæ absumit omnia corporis et animæ bona, opes, famam, honorem, amicos, valetudinem, vitam presentem et futuram. Et omnia eradicans genimina, nempe posteros et legitimam stirpem, quæ vel non subsuscipitur, vel nata, ab offensis seu hominibus, seu Deus extirpat. (Tirinus.)

Hebræus ad litteram: *Nam ignis est* (vel, *est illud*, nempe hoc scelus adulterii) *qui usque ad perditionem devorasset, vel rocaret, vel devorabit, vel devoravit*, ut ad omnia pertinet; q. d.: Talis est iniquitas propter quam qui eam committit omnia perdit. Adulterium instar flammæ absumit opes, famam et omnia corporis et animæ bona. Hinc irritatur maritus, polluitur mulier, pueri ex eâ nati reddunt suspecti, et ordinatio Dei atque nature confunditur. Adde quòd adulteris olim rogos parabat. Gen. 38, 24. Verbo: *Nam ignis* (i. e., quasi ignis, ut Prov. 6, 27) *est illud qui ad gehennam, etc., ut veritur Job. 28, 22, ad perditionem, i. e., locum perditionis. Quoniam id ignis est qui serpit usque ad inferos.* Ira divina (quæ igni comparatur) in me concepta et exardescens me et omnia mea vastasset.

ET OMNIA ERADICANS GENIMINA, id est, *perditos*, nempe posteros, et legitimam stirpem, quæ vel non subsuscipitur (nam libidini indulgentes ferè liberos non suscipiunt), vel nata, ab hominibus offensis, vel à Deo extirpat.

Sequitur in Hebræo: *Et omnem* (ad verbum, *est in omnem*, quique omnem procreantium meum (q. d., fruges ipsas et omnia mea, rationes, fortunas meas) *eradicasset.* Me usque ad interuccionem devorasset. Licet inestratu potius vel non potiusset, vel non habuisset; tam enim ignis ille libidinis accessisset igni ire Dei, etc. (Synopsis.)

tinctisque seminibus hujusmodi honorum, summa difficultas est ut repellantur, ut reviviscant; et ex assuetudine peccandi resurgat, atque è cæno ad puritatem emergat libidinosus. Quia nimium (exponit S. Gregorius) reus luxurie non solum usque ad iniquitatem maculat, sed usque ad perditionem vorat. Et quia quælibet alia fuerit bona opera, si luxurie scelus non abluatur, immensitate hujus criminis obruntur. Sic perdit, sic vorat reliqua, si adsent, bona vel naturæ vel moris una ipsa flamma libidinis. Adjungit S. Gregorius, lib. 21 Moralium, cap. 9: Ignis est eradicans gemina, quæ sunt animæ operationes bonæ: cui tamen si pervertatur so ordine caro dominatur, igne luxurie omnia bene prolata concremantur. Ventus est urens prava, memora, segetes. Rarique videas florentem virtute ullâ è moralibus animam, quæ libidinis exardescit incendio: quod si ulla fortè apparet turpitudinis aspersa fuligine, parvam aut ferè nullam apud homines commendationem adipiscitur. Eleganter hanc flammam depingit Tollearius noster in metricâ Paraphrasi, sect. 6 in cap. 11 Ecclesiastice, sic exclamans:

O quibus factus furens
 Generosa juvenum studia pessumdat Venus!
 Et corda celo nata collidit solo,
 Penitus medullas igne tactificis vorans!
 Non sic amena prava dissipat vapor,
 Dum ferret æstu media solstitii dies,
 Noctemque brevibus luna præcipiat rotis;
 Non sic honore frondium ornatum nemus
 Spoliat superbis flamma populatrix comis
 Non emicantes fontium è venis ognas
 Ita sorbet alto Sirius latrans polo,
 Ut ignis ille Cypridis depascitur
 Animi vigorem, et corporis succum bibit.

Rem hanc illustrat S. Gregorius in lib. 1 Regum, cap. 15, ad tanti mali cautelam inprimis accommodatam ingerens monitionem: Quid est, inquit, libido nisi ignis? Et quid de carne et mente exortæ virtutes nisi flores? Quis enim nesciat, quia si in paleis ignis negligenter extinguitur, ex parvâ scintillâ omnes paleæ accendantur: qui ergo virtutum incrementa non vult exurere, ita debet libidinis ignem extinguere, ut per tenuem scintillam nunquam possit ardere. Aliquantò fusiùs eandem rem declaravit D. Basilus, libro de Verâ Virginitate, indicans æ manum quidem virginis contractandam esse; sic ergo ait: Sicut, cum ignem tangimus, ignis indicia per adustiones excipimus, et bulke repente tactum consecuta turgescunt, ac dolorosa per fervorem et inflammationem ulcera mox rumpenda minantur; et ita possibile non est, quem ignis amoris atigerit et ejusmodi tactum innocuum involatunquæ perferre; sed ad similitudinem bulke per tactum manû cordi clam subrepunt atque intumescunt, dirasque amoris perturbations ferventibus et æstantibus incontinentissimisque agitationibus pariunt, ac peccati ulcera continuo rumpenda minantur; aut animum

totum in intimis tam graviter exulceratum indiciunt. Ignis enim ardens (inquit Job) est in omnibus membris: in quem vorat supervenit, eum à radicibus perdidit. Itaque quoniam in membris omnibus ignis hic ardet, his qui corpus adustione liberum servare institunt, membrorum omnium contactus vitandus est, ne ardentem ignem operationem in membro per tactum non in eâ solum parte quam tetigit, sed in toto corpore atque in animâ ipsâ suscipiant. Si enim dum caudam quis tantum serpentis attingit, caput, magnâ licet corporis prolixitate disjunctum, ad caudæ tactum repente vertitur; et si digito pedis nostri impingente capilli capitis mox in sublime feruntur, ita et vitiosus profectò contactus etiam, si manu tantum fiat, à capite tamen usque ad extremos unguis ad consensum voluptatis pro ejus qui tetigit nutu pertrahit corpus. Ac sicut lapis in aquam cisterne conjectus non solum adjacentem aque partem, in quam cecidit, agit, verum orbem et alios perpetuis vicibus excitans, eos interdum ad ultimos lacunæ margines agitando perducit: ita et lascivus obtutus, vel sermo voluptatis delinitus illecebris, in virginis animam velut in undam purissimam vehementer injectus, alias post alias quasi in profundo cogitationes amatorias excitat, ipsamque etiam totamque, qui fecit, imaginem sauciam fluctibus agit. Ita rectè Basilus. Nam et Ecclesiasticus ait, cap. 9, 9: Propter speciem mulieris multi perierunt: et ex hoc concupiscentia quasi ignis exardescit. Et mox addit: Speciem mulieris alienæ multi admirari reprobi facti sunt: colloquium enim illius quasi ignis exardescit. Verum si quis illam tangat æstu libidinis quodammodo furentem, multo magis concitabit animum, atque ardore incendit eò potentius, quò delicatorem habet tactum, et liquidius voluptatem illius persentit. Hinc S. Gregorius Nazianzenus, oratione sextâ ἀφ' ἡ δὲ λέγουσιν vocat, tactum velut rabie laborantem; quem esse perquam studiosè coerendum ait. Itaque putant magi viri nullum esse vehementiorem in homine sensum, nullum magis in scelere et flagitio impotentem aut periculosum magis. Verè et sapienter Clinacius, gradu decimo quinto: Fit, inquit, nonnunquam ut ex solo tactu corpus inquietetur: nihil et quippe sensu isto gravius, nihil periculosius. Adhuc prudens unius factum, qui ne à matre quidem tactu voluit, cum puritatis amans et innocentie periculum exhorresceret. Tactus enim tam est potens et violenta contagio, ut vel nolenti maculam possit et nequitie stillam aspergere. Quà dere Theodorus Studita, vir sanctitatis opinione clarissimus, de sensuum moderatione loquens serm. 4, Catecheticò ita monuit: Attractum quis volens feminam, et incensus libidine scelus contrahit.

Atque ut melius quod in tactu periculum est intelligamus, aiant viri sapientes summi provisione etiam esse, ut non modo non corpore corpus sive carnem attingamus, præsertim mulierum atque pulchrorum, unde castimonie labes oriri possit; sed ne res quidem alias, quæ proximè illos attingunt, cum in illis quoque fomes sit libidinis et voluptatis. In ve-

luto in chirotheca, in sudario delitescit Cupido telum ignem ferens: tetigisse uri est. Non est ulla veneni vis tam presens, tam noxia: vix tetigit, cum ad cor penetrat, cum vite arcem mors subit. De vestimentis procedit linea, et à muliere iniquitas viri, ait Sapiens, Eccl. 42, 25. Tange muliebrem stolam, aut mitram, aut tenues vittas, et theristra, non fineam videbis caput exerentem, sed iniquitatem ut è cesto Veneris prodentem, seque in venas atque pectus insinuantem. Hinc verè sapienterque D. Hieronymus in Vita S. Hilariionis asseruit, tactum et jocus esse *moritura virginitatis principia*. Atque illud est maximum dæmonis illicium, ut ex contactu viri et mulieris, tanquam è leonis ossibus, flamma existat et impuræ libidinis ardor, unde certa animi pernicies sequitur. Quod declarat id quod proditum est à Gregorio Magno, lib. 5 Dialogorum, cap. 7, de Andréâ Fundanæ urbis episcopo, quem salutis inimicus Satan impulit ut sanctimonialis virginis tergum per jocum et lasciviam manu tangeret; quo ex tactu eos ignicæ luxurie aculeos persentit, quos nisi divino presidio confirmatus superare non potuisset.

Atque haud scio an hoc ipsum Deus in vetustis caeremoniis significare voluerit, cum in Levitico non modo qui pollutum corpus tangit, verum etiam qui lectum, sedile, vestem, divino judicio immundum pronuntiatur. Et in eadem lege innumere prope sunt immunditiæ quæ tactu concipiuntur, è morticino, ex hominis cadavere, ex aliis rebus, de quibus Moyses accuratè summi Numinis imperio edixit. Quasi tactus epistomium esset infamis putidæque cloacæ, unde sordes et macule indecentes copiosè fuerent. Hinc fortè apud Hebræos tangere idem fuit quod pollui, quod aspergi maculis et contaminari. Certè lepra, ut quæ notaret legali immunditiâ, et ipsum corpus inficeret, dicta fuit apud illos נגף *neggahh*, id est, *tactus*, à radice, נגף *nagahh*, quod tangere significat. Quare prudens optimumque est D. Hieronymi consilium, qui monet, ne quis à virgine aut aliâ quolibet ejusdem conditionis atque sexû ore degustato cibos attingat. Si non caves, non tam in stomachum melleam placentulam quam in animum lethale venenum dimittis. Tactæ aconio carnes necant protinus illum qui gustaverit, quo pantheras modo capi aiment ferocissimas bellas, et rabie impotentes. Ob id aconium pardalianches appellaverunt, ait Plinius, lib. 27, cap. 2. Verè dicam, nullum aconium tam celestiter tactu perdere. Itaque miserissimi illi mihi videntur amatores juvenes, à cupidine, hoc est, perniciosissimo demone, subornati ad luxuriam et impudentem voluptatem, qui virginum crines aliaque minuscula amicularum in sinu gerunt, ut blando et insidioso tactu ipsam appetitionem proritent et libidinem incendunt. Hoc profectò est quod aiebat D. Jacobus, cap. 5, 5, in luxuriis *entrare corda sua*, et Babylonicò igni semper novam materiam suggerere, donec Erebi os aperiant, unde sempternæ flammæ erumpentes libidinosos excipiant. Præclarè S. Hieronymus, lib. 1 contra Jovinianum, periculosissimum esse hoc pronuntiat, et non minus quidem quam si quis ignem veltissimum contigisset; additque ad rem illustrandam: Narrant et gentilium fabulæ Mithram et Erichionem vel in lapide vel in terrâ de solo æstu libidinis esse generatos. Unde et noster Joseph, quia tangere illum voluit *Ægyptia*, fugit ex manibus ejus, et quasi ad morsum rabiosissimi canis, ne paulatim virum serperet, pallium quod tetigerat abiecit. Hæc ille. Quòd si tantâ sapientiâ compos et illustris Pater censet lapidem, terram, pallium ob mulieris tactum libidinem creare posse, et ab eo viros sanctos ut à morsu rabiosissimi canis presentique veneno refugisse, an expectemus ut lapides ipsi exclament et mutæ res periculi magnitudinem denuntient?

Neque verò fidere sibi ullus debet, quòd adolescentiæ annos prætervectus, jam ætatis quoddam maturitatem, ut quidem opinatur, constantiamque attingerit. Homo es, et recurre non potes quin que humana sunt, si Deus sinat, patiare. Concupiscentiam fortè liberias exultantem insanientemque domuit; sed non oppressisti penitus, neque extinxisti. Ut serpens quæ appetita lapidibus et corpore in mediâ via contuso exanimis videbatur; quæ deinde vi naturæ motuque excitata peti lateram, inde rursum emergit, vibrat linguam, et venenum spargit; ita voluptas, quam jacentem vi vitæque spoliata esse putas, levi tactu exstimulata resurgit et mordet, et virus effundit, ut nulla ætas ab eo periculo et labe immunis esse videatur. Quod cum perspicua et quotidiana exempla declarant, et prisca illa è divinis Litteris senum, qui non plus annis quam sceleribus onerati in Susanna concupiscentiam exarscrunt; tum factum unius viri sanctissimi ad æternam memoriam eximium clarè ostendit. Is fuit Ursinus presbyter, qui cum vitam summâ in severitate castimoniamque egisset, penè in ipso gremio virtutis atropice carli educatus, in morbum incidit, qui lethalis illi fuit: cumque motu et calore omni destitutus: jam animam exhalavisse crederetur, accessit illius quondam vxor, cujus tactu atque omni familiaritate quadraginta jam annos abstinerat: quod omne tempus in sacrosanctis Ecclesiæ ministeriis et divinarum rerum commentatione poscerat; illa dum explorat, ac flatus superasset aliquis, et vestigium animæ nondum abeantis, tetigit, ut fit, ore suo hominis os atque vultum cum ipsâ morte luctantis: qui raderis tactum sentiens, ardore magno collegit: vires omnes quæ in corporeculo esse poterunt ad ea dicenda, quæ pro monito salutari futura essent orbi terrarum:

Recede, inquit, mulier, adhuc igniculus vivit, paleam tolle. Hanc tuendæ pudicitie curam et superioris vite merita post paulò benignissimum hominum Parens singulari benevolentia compensavit: nam corpi ager mirifico gestire gaudio, et oculis lætitiæ magnitudine ridentibus humanissimoque vultu salutare beatos, grateque ilidem agere, quòd ab arcano cæli domicilio ad solandam humilitatem suam reficiendamque venissent. Li erant Apostolorum duces et

christiani mundi potius duo, Petrus et Paulus, in quorum plausu et laudibus societas, Deo in aeternum futurus, corpus reliquit. Historiam hanc narrat D. Gregorius, lib. 4 Dialogorum cap. 11.)

VERS. 15.—SI CERTAMINE SUBIRE JUDICIUM CUM SERVO MEO (1) ET ANCELLA MEA, CUM DISCEPTAREM ADVERSUM ME. Rem hic piissimo ac mitissimo principe dignam Jobus commemorat, quae universorum principum animis adhaerere deberet, noluisse videlicet se res quas famuli ancillae controversas censerent (puta operum mercedem vel rerum allarum pretia) pro summa potestate decernere, sed aliorum iudicium arbitrio ambigua decidi: non enim supercilio potestatis adversariis sibi servorum rationes aliebat aut contemebat; sed potius sic se servis et subditis accommodabat, ut si ipse in eadem esset servili for-

(1) Servis nulla esse solebat actio judicialis et publicae adversus heros; absolutum enim heris imperium in illos erat: sed privatum queri licebat; atque justus erat domini humilis servi sui expostulationes exaudire, et jus aequum reddere. Nemo satis admiraretur Jobi aequitatem, atque in tanta dignitate demissi animi modestiam; sed praesertim elogio digna sunt pia illius in Deum sensa. Nam, ait, si aliter me gessero, quid faciam cum surrexerit ad iudicandum Deus? Deus iudex meus est, ut ego servi mei: utrosque communis ille iudex vocabili coram se supremam eam die, qua omnium conditiones aequalabuntur, et qua perierit imperium meum in servum cessabit, coram supremam illam maiestatem, ante quam magistratus omnis et auctoritas evanescent. Domini, quod iustum est et aequum, servis praestate, scientes quod et vos Dominum habetis in caelo. (Calmet.)

SI CONTENTUS, etc. Sententia est, adeo aequum etiam mancipiis suis se praebuisse, ut si illi a domini sui potentia non timerent, sed jus suum contra illum prosequerentur, nec illum adversarium, sed patronum et aequum iudicem experirentur. (Menochius.)

SI CONTENTUS, an spreus, vel respiciat, seu causam, servi mei? Si aequalior jus servi, etc., sub. dispergam: est enim imprecatio. Quidam hunc versum et sequentes velut antecedens accipiunt, cuius consequens demum amittitur, v. 22. Versum autem 14 et 15 parenthesis includunt, similiter et v. 18.

CUM DISCEPTAREM, etc.; in Hebraeo: Cum illi contenderent, sive litigarent, mecum, etc.; vel 1° in iudicio. At servus proprie non datur actio in iure civili; unde facile ab heris opprimi poterant. Gentiles quidem non concedebant servo jus contra dominum, cui etiam vitae aequae potestas in ipsum erat; sed Job, amore iustitiae, libere se demisit, ut vel per alios iudices aut arbitros liton talem curaret decidi, vel sibi ipsi sit moderatus ut iuste pronuntiaret; vel 2° cum illi conquirentur apud me suum jus defendentes, cum illos objurgarem aut durius tractarem, aut a conservis vel aliis accusarentur apud me; sane illis permisi ut suum jus defenderent, meo in illos iure non abutens, etc. Quanto minus crudelis fuisset in alios, vel aequales, vel subditos meos!

(Synopsis.)

Hebraeus ad verbum sic reddi potest: Si spreus, seu aversatus sum jus, causam, servi mei aut ancillae meae, quam illi mecum contenderent, quam illi conquirentur apud me suum jus defendentes, quam illos objurgarem, aut durius tractarem, sane illis permisi ut jus suum defenderent, meo in illos potestate non abutens. Significat ergo, se iniustitia non usum in inferiores, ne servos quidem aut ancillas, nec illis crudeliter fuisset, aut severiorum, quanto minus in alios, vel aequales! (Rosenmüller.)

tuna constitutus, possit se ab illis defendere, et illos vincere. Quod adstipens D. Gregorius, lib. 21 Moralium, cap. 10, ait: « Ecce apparet mihi modo 1° potestate principis potentior, in certamine servus aequalis, in actu principum memor regiminis, in certamine famulorum memor conditionis. » Sic ius administrat ut potestatis non meminerit, sed ea faciat, quae possit sustentare sub habitis servili. Nec otiose vir sanctissimus, dum Jobi juris administrationem commemorat, usus est verbis in certamine; sed ut ostendat, quam par debeat esse honor magistratum honori pugilum. Pugil enim in certamine provocatus inexpugnabilem exiit loricae, nudat pectus, fixissimum sibi reputans, si superiori ferri potestate puelior solam posse vincere. Sic magistratus, sic iudex in certamine iudicem rem sibi facit turpissimam, si in eo non perficiat, quae etiam nudus et privatus non timeat. In hoc enim stat tota dignitas et praestantia iudicii, quod non timeat a potestatis fine, sed et sine potestate timores fugiat. Id quod pulchre monet Cassiodorus, lib. 7, dum Iudicem sic instruit: « Nec quidquam praesumas facere, nisi quod privatus a possis legibus vindicare. Ipsa est enim recta administratio, quae et sine potestate defenditur. » Turpis et infamis est administratio, quae solum habet potestatis patrocinium, adeo ut extra potestatem posse necessarium habeat in conculationem venire. Illa administratio et recta, et praecleara, et ingenio homine digna, quae omnem potestatem exuens in ratione et legibus defensionem invenit, quae vincat.

Potest quoque iudicium hoc loco sine forensi strepitu accipi, ut dicatur Jobus non contempnissim subire iudicium, hoc est, in rebus agendis non aspernatum fuisse famulos; sed iis ex aequo et bono, non vi, et pro summo potestatis iure imperasse; nihil illis precepisse, nisi quod ratio et eorum officii munus postularerit; ita ut si, cur ita iuberet, aut fieri vellet, discipulantes interdum, prout servorum usus cum ait: iudicium tenentes imperiosè responderet.

Sic volo, sic iubeo, sit pro ratione voluntas; sed modestè eis officii sui rationem exponeret, et rationibus illorum leniter auditis, ex aequo res incipientes iudicio quodam domestico suavitate temperato decideret. Huc facit quod Apostolus monet, Coloss. 4, 1: Domini quod iustum est et aequum servis praestate; scientes quod et vos Dominum habetis in caelo. Cui certe monito congruit ratio à Jobo subjecta cum ait:

VERS. 14.— QUID ENIM FACIAM CUM SURRERIT AD IUDICANDUM DEUS (1) ET CUM QUESIERIT, QUID RE-

(1) Quasi dicat: Si secus facerem, quod probabili excusationis in extremo iudicio afferre possem?

CUM QUESIERIT. Sept. Si visitationem, etc.

QUID ENIM FACIAM, vel fecissem? quomodo me excusassem? Et quid facerem? Ponitur loco imprecationis et expiendae conditionis praecedens; q. d.: Si essem aversatus jus, etc. Quid tandem fecissem, etc.? Et tum habet nescio quid urgens. Sed malum scorsim legi, quoniam sensus eodem recidit. Causam indicat quae fuerit deterritus quominus sperneret jus servorum, etc.

SPONDERO ILLI? Scilicet Jobus habere se superiores et iudicem Deum, cuius esset censorios oculos et iudicium subituros: à quo ut gratiam iniret, sibi quae patronum potius pararet quam irriteret, aut inflammareret iudicem; nihil se in causa disceptanda servis suis et ancillis superiorem iudicabat, cum didicisset Deum, miserorum ac pauperum esse vindicem, qui saepe ab inimicis iudicibus corrupto iudicio et vi aut metu à potentiioribus dominis opprimuntur. Ne igitur Deus haberet postea quod iudicaret et puniret, rem prius voluit esse iudicatum ab humano, et quantum ipse conjectare poterat, integro atque incorrupto iudice. Ita Sanctius noscer.

Non ignorat utique Jobus, id quod Sapiens postmodum in suis oraculis expressit, cap. 6, 6: Quoniam iudicium durissimum his qui praesunt fiet. Sed quod ex parte erit durius et horribilius iudicium faciendum cum praesulibus, quam iudicium faciendum cum popularibus? An quia peccata principum majori examine discutiuntur, vel majori castigatione muletantur? Minime gentium. Omnium enim peccata pari discussione proponuntur, et debita poena placeant, sive sint peccata popularis sive principis. Unde ergo durius erit iudicium principum? Ex eo quod principes et prelati nullum aliud unquam subierint iudicium, sed tunc primo et ultimo aderint iudicio. Sic Galfridus apud Tilmanum in allegoriis: « Iudicium a quotidie in Ecclesia Dei prelati subditos: semel veniet Dominus iudicare prelatos. Quotidianum a monarchis suis Abbates videntur exhibere iudicium: sed non quid melior est Abbatum conditio, qui videntur expectare novissimum? Et quam miseri sunt, qui gloriantur, quod videantur humanum evasisse quam trepidi venient ad divinum! Quam terribile illud capitulum erit, quod semel et nihil

CUM SURRERIT, etc. Vel, surrexisset, vel, surgeret, sive surge: nempe ad iudicium. Deus adire dicitur, quando jus reddit; surgere, cum exequitur sententiam, vel accingit se ad aliquid faciendum, Psal. 68, 4, Zach. 2, 15. Ut iudices sedere dicuntur propter sedant affectus et gravitatem iudicii, ita stare dicuntur cum pugnare contra iniquos, et iudicia exequantur. Si surgeret Deus, scilicet ad agendam causam illorum.

ET CUM QUESIERIT, Hebraicè et cum visitasset, cum, vel si visitaret, scilicet me; i. e.: Si in illam iniustitiam inquireret. Cum disquireret me, et acta mea et omnium hominum (ut pro actis cuique reddat), vel in generali iudicio, vel post mortem; vel cum aliquo penas etiam in hac vita male factorum reposit. Visitatio haec non est gratia, sed ira, ut Isa. 10, 5, Mic. 7, 4.

QUID RESPONDERO ILLI? Hebr. ad verbum: Quid respondissem, vel, responderem ei? quod plenius diceretur, reddere facerem ei verbum. Verba respondendi cum accusativo construi solent.

(Synopsis.)

Hebraeus sic habet: Et quid facerem, si talia perpetrasset, quando surgeret Deus ad invasionem et vindictam? Hieronymus: Ad iudicandum.

Sequitur hebr.: Et quam visitaret, disquireret me et acta mea, ut pro iis reddat, quid ei responderem? Dei magis metu, quod optima conscientiae testimonium est, quam hominum, se ductum esse ostendit.

(Rosenmüller.)

« deinceps susceperint corrigendum? » Terribile profecto et plane formidandum, quod homo ad supremum iudicium adeo plenum periculi et discriminis cogatur tantum semel venire. Felix qui non semel, nec tunc primum sese iudici sedit, sed frequenter tribunal intrat, examen sustinet, et sententiam subit, et poena afficitur, hic non habet quod timeat in suo premo iudicio.

Aiebat Dominus, Joan. 12, 31: Nunc iudicium est mundi; nunc princeps huius mundi eiecietur foras. Et cur princeps mundi perit tunc, et eiecius fuit foras? Inter alia plurima haec causa insinuat etiam illi his verbis: Nunc iudicium est, q. d.: Nunc primum in Dei iudicium venit nullum antea passus examen à seipso, nec ab aliis creaturà passus iudicium. Hinc monchat D. Bernardus milites templi sermone ad illos habito, cap. 8: « Nunc, inquit, iudicium est mundi; nunc princeps huius mundi eiecietur foras. Erit iudicium enim caeli, quando ipsum vocabitur calum desursum et terra discernere populum suum: in quo sanè timendum, ne prociariis tu cum ipso et angelis ejus; si tamen inventus fueris injudicatus. » Expende qualem causam apponat timoris, nimirum si ad iudicium veneris injudicatus; hoc est, nullum antea expertus iudicium. Plena utique timoris res est si nullum expertus iudicium divino te sistas iudici, quando mundi princeps nec à se nec ab aliis iudicatus in Dei iudicio causà occidit. Unde S. Petrus exhortans primitivos Christianos dum ad tribunalia traherentur ait, 1 Pet. 4, 17: Tempus est ut incipiat iudicium à domo Dei. Et cur Dei domesticis sic anticipata tribunalia et iudicia sustinerent, aptam D. Bernardus loco supra citato reddens rationem: « Propter hoc, inquit, iudicium incipit à domo Dei, ut suos, quos novit iudex, cum venerit inveniat iudicatos; et jam nihil de eis habeat iudicare. » Qui enim alia novit subire iudicia, cum ad divinum venerit, vix invenit quod timeat. Ea causà D. Paulus dum securitati hominum consultit, horrificum tribunal instruit hominum generi formidandum, quod semper in memoria atque mente circumferamus: Omnes, inquit, Rom. 14, 10, stabimus ante tribunal Christi. Et ne quis forte vitae impurae et profani animi res late se posse putet, claro praeconio sic alio in loco denuntiat, 2 Cor. 5, 10: Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi. Quare magnum Constantinum, cum à tam multis nationibus timeretur, pia in schola eruditum, de divino tribunali loqui solitum, atque illud ut par est timuisse prodit Eusebius in Vita ejus, lib. 4, cap. 2, atque inter alia suis inculcavisse, cunctos mortales magno regi aliquando rationem vitae suae relaturus. Veniet enim dies, cum iustum et impium iudicabit Deus, et tempus omni rei tunc erit, Eccl. 5, 17. Si nunc à potentiioribus conculcaris, tantisper sustine. Si talis idoneus et patienter sequester Deus est, inquit Tertullianus, ad injuriam apud cum deposceris, ultor est; si damnum, restitutor est; si dolorem, medicus est; si mortem, restaurator est. Huius igitur tribunal ne parvi dicas. Veniet dies, cum inferiorum iudicium eos tentias

exacte perpendat. Provoerunt aliquando ad hoc tribunal duo Carvialii fratres à Ferdinando Quarto Hispania rege oppressi, cum suspecti essent de occultâ eude Benavidii viri primarii; sed neque testibus convicti, neque erimen fassi: nihilominus à rege, qui præcepit ac durus erat in iudicando jussi sunt duci, et ex altâ rupe præcipites dari. Cùm id fit, clamant innocentes se mori: et quoniam regis aures justissime defensionis obstructæ essent, ad summum iudicem se provocare, et regi diem dicere ab isto trigesimum. Dieta nihil valuerunt: sententia tenuit, sed et ipsorum vadatio. Ipso die trigesimo rex levi morbo tentatus, eodem paulo post in lecto exanimis repertus est. Rem narrat Lipsius in Monitiis Politicis, cap. 11. Si quid hic intervenit divini, est sanè cur timeant iniqui iudices.

Prudenter sanè monet Sapiens, Eccli. 5, 7: *Si videris calumnias egemonari et violenta iudicia, et subverti justitiam in provincia, non mireris super hoc negotio, quia excelsio excelsior est alius, et super hos quoque eminentiores sunt alii; et insuper universæ terræ rex imperat servienti.* Est optimus et huic loco valdè affinis locus alius apud Isaïam, qui eùm lugeret illorum statum qui causam evertunt miserorum et viduarum, pupillorumque fortunas diriperunt, subdit: *Quid facietis in die visitationis?* Isaïa 10, 4. Gravissimè autem sic illis minatur Sapiens, cap. 6, 2: *Audite ergo, reges, et intelligite: dicitis, iudices finium terræ. Non redè et citò apparebit vobis; quoniam iudicium durissimum his qui prævalet. Rex Exiguo enim conceditur misericordia: potentes autem potenter tormenta patientur.* Hic oculos convertant, qui in hæc cæcâ mortalium confusione palpitant: hic gressum figant, qui in hæc tam vanâ tamque anceps rerum humanarum vicissitudine fluctuant. *Tempus enim omnis rei tunc erit.* Tunc neque temporum neque officiorum vicissitudo nos ulla tabeat, sed stabilis nos excipiet æternitas: et qui nature opera intellectu consequi non poterunt, ex illis tenebris aliquando tandem emergent: et qui addendo ac detrahendo cogitationis suas exereverunt, jam in Dei operibus ac iudiciis acquiescent, omniæque perfecta ac iusta esse cognoscent: et quibus iniqua iudicia morori fuerunt, jam divinam providentiam venerabuntur: et qui iniquis iudiciis oppressi sunt, in supremi Iudicis æquitate respirabunt: et ipsi iniqui iudices digna factis supplicia persolvant. Ita Tollenaar noster in Ecclesiastâ cap. 5, sect. 5.

VERS. 15. — NEQUID NON IN UTERO FECIT ME, QUI ET ILLUM OPERATUS EST; ET FORMAVIT ME IN VULVA UNUS (1). Alia ratio cur Jobus servos et ancillas non

(1) Aliam assert rationem propter quam cum servis benignus fuit, quia nihilominus eisdem nature participes sunt, et eundem auctorem et factorem Deum habent servi et domini. (Menochius.)

וְהָאֵלֹהִים בְּבֶטֶן שֵׁנִי יֵשֵׁב, nonne qui in utero (sive ventre, scilicet matris) fecit, sive condidit, me, fecit illum?

ET FORMAVIT ME IN VULVA UNUS (1). Et disposuit (sive, et nomine optavit) nos in vulva, sive utero (in ipsâ tertia), unus? vel idem? Sed perspicuitatis causa malum, unus atque idem? sub. Deus. Inter epitheta Dei est

contempserit, neque à familiari et privato aut à publico legitimoque iudicio repulerit, ea est, quia idem omnibus hominibus genus est, eadem natura, idem formator et origo. Formavit in utero, compingit unus, id est, Deus, tam reges et dominos, quam pauperes et servos: neque plus operæ aut studii posuit in formando rege quam humili et inope servo: neque ex alio luto aut in aliâ officinâ finxit vas in honorem, quam quod futurum esset in contumeliam. Quâ de re multa tam sacri quam profani scriptores à Sancto citati, qui pro ærvis contra dominos acriter neque immerito pugnant, et contendunt deberi servis à domino erectionem, hoc est, benevolentiam et humanitatem, quâ nimis laboribus oppressos, inopiâ dejectos, morbo debilitatos, casu afflictos recreat atque reficiat. Qui cum vivit in servitute, eum necesse est multa et gravia pati mala. Unde illud in legibus regulâ Juris ducentesimâ nonâ: *Servitatem mortalitatis compramissum.* Et, ut dixit eleganter Seneca de Tranquillitate, cap. 10, *omnis vita servitium est.* Servorum vita quale et quantum servitium erit, quantis miseris et vexationibus obnoxium! Pertinet igitur ad domini humanitatem illos sublevare, ne continuo et durissimo labore frangantur. Disputat hæc de re divinè et egregiè Pædagogus apud Clementem Alexandrinum, lib. 3, cap. 11, negatque utendum famulis *κατὰ τὴν ἀνάγκην, tanquam iumentis.* Licet domini sui nobiles, et ad magnam dignitatem evecti, honorati, titulis gloriosissimis illustres; sic tamen existimare debent, parem omnium esse nature conditionem, fortunam dissimilem; neque ullum propriè vilem et despicendum videri oportere, qui divino beneficio sit Dei filius, et bonorum celestium hæres, pro quo mundi liberator sanguinem omnem suum profuderit. Quod cum apud se reputaverint, faciliè, opinor adduceatur et à labore moderatum suorum, et iisdem salariâ honesta constituentur, et liberalis animi beneficentiâ prospiciantur. Summum enim hominum inter se vinculum est humanitas: (inquit Lactantius, lib. 6, cap. 40), quod qui disru-

ITIS, unus. Chaldei similiter Deum had, sive hada, vocant. In lib. Musar. 78, 4: *Deus unus et nomen ejus unum (vel Unus) et populus Israel gens una.* Liber Aboth, in sermone unus, i. e., Dei benedicti, qui est unus in mundo, quique perpetuo sui similis est et semper idem. Forsan vertentur: *Unus*, quia in בְּרַחֵם He bæidia, i. e., emphasicos, includitur; et forè ubi duo conjunguntur nomina, adjectivum et substantivum, si prius habet he bæidia, solet et posterius habere. Alii itaque aliter vertunt: *Et optavit nos (vel, formavit) unus, vel, formalique sumus) in matrice una?* Non in una et eadem matrice, sed eadem nature lege, et compositionis ac formationis ratione, in eodem loco, matris scilicet utero. Pari dispositione, *In utero patris:* Duas ergo urget rationes ne inferiores opprimamus: 1° quod idem omnium auctor et conditor. Contentus factoris est in contemptu officii; 2° quod eodem modo et loco omnes formati sumus. Humanæ nature consortio jungimur. Verbum יֵשֵׁב elegantem et concinnam efformationem, et omnium membrorum aptam inter se proportionem, jam inde à matris utero à Deo elaboratam, significat. יֵשֵׁב פְּרִי אֲרָמָה. Affixum ita accepit Chalidæns. Est autem יֵשֵׁב affixum plurale, sive gesech adsi, sive absit. (Synopsis.)

ac perit, nefarius et parricida existimandus est. Nam si ab uno homine, quem Deus finxit, omnes oritur, certe consanguinei sumus; et idèd maximum scelus à putandum est, odisse hominem vel nocentem. Quantum ergo facinus esse arbitramur despiciere pauperes et innocentes? Meritò igitur Job summam semper eorum curam gessit, ut ipse de se abundè testatur cum subdit:

VERS. 16. — SINEGAVI QUOD VOLEBANT PAUPERIBUS, ET OCULOS VIDUÆ EXPECTARE FECI (1). — VERS. 17. — SI COMEDI BUCCELLAM MEAM SOLES, ET NON COMEDIT PUPILLUS EX EA (2). — VERS. 18. — QUIA AB INFANTIA MEA CREVIT MECUM MISERATIO: ET DE UTERO MATRIS

(1) Oculi viduarum respicientes in me, à quo expectabant auxilium, desiderio et expectatione sua frustrati non sunt. (Menochius.)

SI NEGAVI, etc. דִּים הֵפֶן כֹּחֵן דִּים, si prohibui à voluntate pauperes, i. e.: Si denegavi quicquam pauperibus quod vellent et optarent. Si cohibui me à desiderio, sive optato, tenuim, quominus scilicet illi satisfacerem. Si defraudavi pauperes re desiderabili, si fraudavi gentium inopiam, si prohibebam vel negavi, de desiderio tenuim, sub. aliquid, q. d.: Si denegavi que peterent, etc., tanta diu abundarem. Amolitur à se immisericordiam in pauperes. יֵשֵׁב (הֵפֶן) distributivum hic agnosce.

ET OCULOS VIDUÆ EXPECTARE FECI, מֵדֵן consumpsi, vel, defecere feci, consumi sivi, neciendo moras. Longâ scilicet expectatione (i. e., si non statim inopibus succurri ac viduis vel nimio desiderio ejus quod avertat. Si non succurri viduæ intentis oculis imploranti opem meam, sed sivi oculos ejus consumi vanâ spe. Si repulsum passa sit; q. d.: Jus quod à me vel postulabant vel expectabant viduæ, aut alia quibus egebat, concessi illis, idque citò, etc. Consumptio oculorum dicitur, cum quid avidissime expectatur et id tamen non oblinetur. Viduæ sæpè sunt verecunde. Et oculos... confeci, i. e., feci ut plorarent. (Synopsis.)

(2) Hospitalitatem summo studio semper veteres commendabant; eamque inter reliquas virtutes non infimo loco Patriarchæ habuerunt. Nota erat, quam vitandam omni conatu ducebant viri probi, si vitio illis vertentur, quod solitari comederent et viverent, nec hospites admitterent, peregrinos et pauperes. S. Chrysostomi hostes sanctissimo viro objiciebant quod solitari more Cyclopes vescerent. Prandium cœnae nomine appellat Latini; est autem cœna idem ac convivium, quod scilicet solus vesci nemo solet. Romanus quidam, cum sine amicis convivis aliquando cenasset à Comedi, ait, non cenavi. Sine amicis cibum capere vitam est lupi et leonis agere, teste Seneca. Tobias filium suum admonuit: *Panem tuum cum esurientibus et egenis comede, et de vestimentis tuis mudo te.* (Calmet.)

BUCCELLAM MEAM, etc. Magna misericordie Jobi commendatio, qui vel exiguum panis particulam particulatur egentibus. (Menochius.)

SOLUS, sine pauperibus. ET NON COMEDIT PUPILLUS, pauper scilicet, q. d.: Eum alui, nec bonis meis fraudavi; subaudienda rarum imprecatio, dispreum, etc. (Synopsis.)

Egenum significat se aluisse, nec bonis suis, quibus abundat, pauperes fraudasse, sed candidè tenuissimè potestatem fecisse de sua mensâ vescendi. Subaudiendâ ad huc versum de sua mensâ vescendi. Subaudiendâ pauci impressionem, quâ tamen non est opus, si interrogative hæc accipiuntur. Repetenda autem est sibi jubus versiculi initio ex superioribus מֵן, interrogandi particula (Rosenmuller.)

MEÆ EGRESSA EST MECUM (1). — VERS. 19. — SI DESPEXI PEREUNTEM, EO QUOD NON HABERET INDUMENTUM, ET ABSQUE OPERIMENTO PAUPEREM: — VERS. 20. — SI NON BENEDEXERUNT MIHI LATERA EJUS, ET DE

(1) Hebræus: *A juventute meâ educavit me velut pater, qui filium suum educat, et ab utero matris meâ deduxit illos.* Deus parentis loco amantissimi mihi fuit; ego me docem vice, patrum, hortatorem pauperi et orphano et viduæ exalibit. Septuaginta: *A juventute meâ exutribam illos, et de ventre matris meæ duxit ris sui.* Ut servetur Vulgate sensus, reddendus est Hebræus: *A juventute meâ dolor* נֶאֱמַר, misericordio crevit mecum, et à natiuitate meâ illam servavi. Ingenium à naturâ ad pietatem et misericordiam factum gero, quod assidua exercitatione alui, fovi et auxi. (Calmet.)

נֶאֱמַר בְּנֵי מִנְעֻדָּה יֵשֵׁב, variè reddunt: *Nam à primis annis educavit me benignitas velut parens; ac non mecum adelevit misericordia; quia à pueritiâ meâ crevit mecum, vel, me aluit, hæc scilicet virtus, nempe misericordia afflictorum, quam à matris utero traheram.* Sed durum, 1° quòd quidam בְּנֵי transiitvè exponunt, *crevere fecit, vel aluit, me, quasi esset בְּנֵי, cùm hoc verbum in cal transitive non sumatur.* 2° Quòd legerunt נֶאֱמַר. Alii tamen illam interpretationem probant. נֶאֱמַר bene sumpsi ut vocem unam, que dolor significat ex malo alieno, quod frequentius וְדָר dicunt. Et בְּנֵי verto, educavit me. (Synopsis.)

וְנֶאֱמַר מֵן מִבְּטֵן מֵן נֶאֱמַר בְּנֵי מִנְעֻדָּה יֵשֵׁב, nam à pueritiâ meam crevit tanquam pater, et ab utero matris ducebam eam. Constructio est eorum, que dicuntur מֵן; מֵן מִבְּטֵן מֵן, subaudiendo in posteriori hemistichio מִבְּטֵן, ridam, quam in animo habebat, quia בְּנֵי מִנְעֻדָּה יֵשֵׁב (in priori hemistichio subaudiendum) meminerat, præcedente versu; que passim conjungi solita, quod hominum injuriæ et vexationibus opportuna sunt et obnoxia, solido presidio destituta et auxilio.

Sermo porro concisus est, dùm בְּנֵי dixit pro נֶאֱמַר, adolevit mecum pupillus, assidue enim domi meæ alui, institui, educavi tanquam pater. Nam et נֶאֱמַר dictum est pro נֶאֱמַר, tanquam cum patre, sui apud patrem, perinde ac si ei esset pater, ita apud me est educatus. ducebam eum, i. e., dirigebam, ejus negotia procurans, et eam defendens; velut et in omnibus rebus dux eram. Quando autem dicit se id jam inde à matris utero fecisse, hyperbole utitur, quâ innuit hoc sibi velut innatum et proprium fuisse jam inde ab inente etate. Est tantum repetitio ejus, quod dixerat, בְּנֵי, מֵן מִבְּטֵן מֵן. Eadem figurâ usus Psaltes 58, 4: *Abalienati sunt improbi inde ab utero; erraverunt à ventre matris loquentes mendaciam.* Necnon Lucianus, apud quem Vulcanus, Dialog. Deor. 4, de Mercurio veteri faciens, sic ait: *Ὁμοιωθῆναι γὰρ ἐστὶν ἄκαρπός ἐστι γὰρ ἐκ τῆς μήτρας ἄκαρπος τὸν ἀλαστον. Ἰτα enim occisus est matris, ac si in utero meditatus sui artem fraudandi.* Sunt qui hunc locum sic exponant: *Inde à pueritiâ meâ crevit mecum, vel me alui, hoc bonum, et hæc virtus, tanquam pater, ut pupillum, viduarum et pauperum misererer, et jam inde à matris utero ducebam, traheram, eam, hanc scilicet conditionem, commiserationem afflictorum et inopum.*

Ubi durius est, quòd בְּנֵי transiitvè sumant pro בְּנֵי, *crevere fecit me, aluit, quim hoc verbum in kal nunquam transiitvè occurrit.* Eundem ferè sensum expressit Hieronymus: *Quia ab infantia meâ crevit mecum miseratio, et de utero matris meæ egressa est mecum.* Pro נֶאֱמַר, tanquam pater, legit נֶאֱמַר, dolor, quæ de condolentiâ, misericordiam intellexit. Syrus idem quæ legit, sed præterea אֲרָמָה יֵשֵׁב. Ita enim huc versum vertit: *Quoniam à pueritiâ meâ educavit me dolores, et inde ab utero matris meæ genitum.* (Rosemuller.)

VELLERIBUS OVium MEARUM CALEFACTUS EST (1): —
VERS. 21. — SILEVAVI SUPER PUPILLUM MANUM MEAM (2),
 ETIAM CUM VIDEREM ME IN PORTA SUPERIOREM: —
VERS. 22. — HEMERUS MEUS A JUNCTURA SUA CADAT,
 ET BRACHIUM MEUM CUM SESS OSSIUS CONFRINGATUR (3).
 — Septem hos versus, ante quorum ultimum sensus
 non expletur, connectere ac simul exponere operæ
 pretium visum est; quibus enumerat Jobus eximios
 virtutum, præsertim misericordiæ, actus; de quibus
 ita Petrus Damiani opusculo 9, cap. 4: « Vide, inquit,
 « quàm longus sit misericordiarum iste catalogus; ut
 « nil prosris omittat, quin omnium necessitatum mo-
 « dis occurrat, cunctis egestatum vulneribus velut me-
 « dendo subveniat. »

Primus igitur actus est, indignis non abnegasse quod
 vellent; hoc est, non eos severè à januis inanes re-
 pulsisse.

Secundus, viduas non retardasse; quod est genus
 nobilioris elemosinæ, quando mulieres non sine
 rubore poscent, neque sine discrimine expectant: qui-
 bus confestim ac pudicè erogare consilium saluberri-
 mum est.

Tertius, non pransum fuisse solum: quod bifariam
 exponitur: vel enim è mensâ ciborum partes pupillis
 mittebat, vel etiam invitabat, ut desolatos solaretur
 et aleret.

Quartus, qui jugem bonorum operum tenorem pro-
 dit, à primâ ætate misericordiam coluisse; quæ ut
 partus uterinus cum eo simul fusa videretur: quod et
 ad indolem et ad educationem referendum est. Con-
 discent quippe, et velut lactis succo concipiunt mi-
 sericordiam, qui parentes pios ac beneficos sortiti
 sunt.

Quintus, non abjecisse cum contemptu inopem pe-
 tentem, quod nudus foret; imò è vestigio illum con-
 vestisse, et ad suas laudes oblectam ac recreatum
 impulsisse.

Sextus, non levâsse manum, hoc est, non terruisse
 minis aut plagis afflixisse pupillos quibuscum fortè

(1) Corpora enim, aut membra pauperum, quibus,
 datis vestibus beneficimus, quodammodo nobis bene-
 dicunt, et gratias agunt. (Menochius.)

(2) Ut illum cedere, vel minitarer, vel rebussuis
 exuerem, tam pariter cum pro meâ potestate manum
 illi inferere licebat: Cum viderem me in portâ superio-
 rem. Instructus licet auctoritate, cum nihil mihi ab illo
 timebam, vel denique, cum primas inter viros am-
 plissimos tenerem. Hebræus: Videns auxilium meum
 in portâ; quamquam nôram omnia me posse in portâ,
 vel in cætu judicum. (Calmet.)

LEVAVI MANUM MEAM, vel ad minandum, vel ad per-
 cutiendum.

CUM VIDEREM, etc.: in portis enim urbium olim
 exercebantur judicia. Sept. habent: Confidens, etc.
 (Menochius.)

IN PORTA, id est, in publico judicio, cum iudices fa-
 verent mee cause adversus pupillos; non tamen eos
 violentè oppressi, aut debitum extorsi. (Tirinus.)

(3) Hebræus: Brachium meum confringatur, schin-
 gatur ab ossibus suis. Portio brachii inferior, à cubito
 usque ad manum, sejungatur à superiori parte, quæ à
 cubito ad usque scapulas producitur. (Calmet.)

Precatur, si peccavit, ut in membro quo deliquit
 plectatur. (Menochius.)

litigaret, licet jure ipse potior esset; ac eos leniter
 accepisse ac perlucaniter fovisse.

Denique nisi hæc ita se habeant, humeri prodigio-
 sam à corpore divisionem totisque brachii contritio-
 nem sibi imprecatur. Ubi nota Jobum ea virtutum
 encomia complexum fuisse, quæ perpauci Christiani
 promerentur, mirumque videri, hominem in regione
 Auslidae commorantem antevero tempore non secus
 evangelica consilia explese, quàm si è Christi ore illa
 presens accepisset. Inspiraverat nimirum mundi opifex
 istud genus humanitatis et benevolentie, atque jam
 inde ab ipso matris utero in Jobi animam immiserat,
 ut Christi politiam adumbraret: cum enim esset rex
 in Oriente clarissimus, dives, honoratus, priusquam
 ad experimentum invictæ patientiæ divino imperio
 vexaretur, orbem semper aliquem, à bonis et fortunâ
 derelictum ad suam mensam adhibebat, ut Gregorius
 Magnus, pauperum et ipse curator humanissimus be-
 nedicentissimusque pater, ad hunc locum annotavit.
 Quod cum Platoni subulisset, ut erat judicio excel-
 lenti, nec improvidus rerum estimator, ait Deo coli
 maxime ab his quos miseratio caperet *ἡ ἀφαιρέσις τῆς ἐπιθυμίας,
 solitudinis et orbitatis pupillarum*, quique adversus illos
 se benignos humanosque præberent.

Sed in novo Testamento post Filii Dei ad homines
 adventum illius splendor humanitatis vehementer
 eluxit. Nam principes religionis Apostoli cum ejus
 curæ meritum amplissimum è sanctissimis Christi mo-
 nitis et exemplo didicissent, ut qui viduæ luctu et
 merore confectæ inusitato prodigio consolationem
 attulisset, ad hoc genus charitatis omnium Christiano-
 rum animos excitaverunt. Itaque S. Jacobus inter
 opera sanctæ religionis, quibus homines viam sibi
 muniant ad æternitatem, ponit, *visitare pupillos et tri-
 duas in tribulatione eorum*, Jac. 1, 27. Tertullianus ad
 Scapulam, cap. 4, communem in eo morem Christiano-
 rum sic exponit: *Pupillos pie tractamus, indigentibus
 refrigeramus*. Sed totus Ecclesiæ iudicio id so-
 landi esse semper existimatum fuit sacrorum homi-
 num esse proprium. Ita Justinus Martyr, Apologetici
 cap. 2, piorum antistitem, qui singulas Ecclesiæ mo-
 derabantur, fuisse munus ait, *ἐπισκεπτοὶ ὀρφανῶν τε καὶ
 χηρῶν, οπιτῶντι pupillis et viduis*. È illo antiquior
 S. Ignatius, beatissimi Joannis auditor, cum Heronem
 diaconum instituit, inter alia sic monet: *ὀρφανῶν
 ἠποτρῶνα, pupillis assistito*. Deus enim pupillarum pater
 est. Porro in pupillis atque viduis intelliguntur etiam
 alii omnes, qui propter inopiam consilii et fortunarum
 injuriæ expositi sunt, sequè satis tueri noqueunt, cum
 alieno studio et charitate spoliuntur: quos Patres in
 Synodo Chalcedonensi vocant *ἀπορφανιστοὺς*, quibus nul-
 lus providet, quorum nemo curat negotia. Vide quæ,
 cap. 6, vers. 27, et cap. 22, vers. 7 et 9, de pupillo-
 rum, viduarum et egenorum curâ et elemosynis ero-
 gandis fusiùs à nobis dicta sunt.

AB INFANTIA MEA CREVIT MECUM MISERATIO, etc.
 Quasi ad misericordiam tam propensus esset, ut eam
 non acquisitam, sed innatam habere videretur. Juvat
 textus Hebræus, sic habens: *Ab infantia meâ crescere*

me fecit sicut pater, scilicet ipsa miseratio. Nam sicut
 Jobus omnibus miseris pater erat (uti, cap. 29, v. 16,
 dictum est), ita et miseratio parens erat ipsi Jobo, quæ
 eum ab infanti nutriebat. Quàm naturalis enim est
 inter filium et patrem cognatio; tam naturalis erat
 inter Jobum et miseracionem conjunctio: porro cum
 misericors esset, et vivos hausisset à naturâ ad bene-
 merendum igniculos, minime despiciebatur pauperes,
 licet eos in veste videret despicibili ac surdâ, imò
 omnino nudos; quia non alterius putabat esse naturâ
 quàm divites, neque illos minori esse Domino curæ
 quàm qui opibus abundant, et regio cultu ac ma-
 jestate fulgent.

SI DESPEXI PRÆTECENTEM, etc. Solent quippe pauperes,
 et nobilitatis, opum ac amicorum presidiis destituti,
 haberi contempti, et ab omnibus sperni, irrideri ac
 conculcari. Quia hæc est antiqua mundi consuetudo (ob
 quam profecto solam esset fugiendus) quòd neminem
 propter seipsum diligit, aut honore afficit; sed propter
 divitias, quas possidet, propter vestes aut corporis
 amictum, quo splendet, propter familiaritatem, aut
 amicitiam principum, in quam seipsum insinuat, vel
 propter sodales et amicos nobiles, quorum favore et
 potentia fovetur. Inne fuerunt superiori ævo et nostro
 etiam seculo quàm plurimi, qui pauperes fastidium,
 et à suo congressu procul arcent, et si squalentes vide-
 ant, neque intueri volunt nisi dolentibus atque in-
 fensis oculis, et stomacho interea nauseante: quibus
 tamen si indumentum dederis paulo nitidius, displicere
 desinunt, et ad congressum atque convictum non diffi-
 cile admittuntur; aut quia nihil habent ut horreat
 molles et elegantes oculi, aut quia cum indigere non
 poterunt, nihil videntur petiuri: quod homines im-
 misericordes et avari in amicitias eligendis maxime
 expendunt. Contra faciunt misericordes, quos eò in-
 clinat naturæ propensio, ut aliorum investigate necesse-
 sitates, quas miserando levent, neque aliquid capiant
 ex illorum squalore ac nuditate fastidii.

Hanc mundanorum consuetudinem ignorantie sub-
 nitiam jure merittimo reprehendit Jacobus Aposto-
 lus, cum ait, cap. 2, 2: *Si introierit in convivium ve-
 strum vir aureum anulum habens in veste candidâ,
 introierit autem et pauper in sordido habitu, et intendatis
 in eum qui indutus est veste preclara, et dixeritis ei: Tu
 sede hic bene; pauperi autem dicatis: Tu sta illic, aut
 sede sub scabello pedum meorum: nomine judicatis, quod
 vosmetipsos, et facti estis iudices cogitationum iniqua-
 rum? Hæc oratione eos datemat, qui, quod attinet ad
 interiorum reverentiam et astimationem, solius an-
 nuli, hoc est, fimbriæ aureæ in veste candidâ, quod
 erat nobilitatis insigne, rationem habent, et virtutem
 atque vite innocentiam mendici hominis aspernantur.
 Hoc autem stultum esse et perversum mundi iudicium
 non solum viri sancti divinâ fide perfusi mente sunt
 assensu, sed ethnici quoque in magnam quamdam
 ignorantem prolapsi cognoverunt. Quare memoria
 proditum est, philosophum quemdam contemptibili
 habitu amictum à domo principis non sine irrisione
 repulsum, habitum vilem in alium pretiosum ac sulen-*

didum commutasse: quo indutus cum statim non sine
 honore in palatium esset admissus, pallium quod ge-
 stabat osculari cepit dicens: *Honoratum honoro:
 quod virtus non potuit, vestis obtinuit*.

Sed aliud Jobi fuit iudicium, qui pauperum sordes
 non exhorruit, imò amantem est consolatus et amplexus,
 neque à mense societate et multo minùs à congressu
 atque colloquio separavit: non despecti enim nudum
 hominem et rigentem ac perementem frigore. Verè dicit
perementem: quia frigus solum necare potest. Ego ta-
 lem, inquit Job, Dei gratiâ non sprevi. D. Gregorius
 legit: *Si vidi prætecentem*, hoc est, si non statim ac
 vidi ecurrri post eum, domi recepi, et operui, nec
 nudum solummodo terre meæ, sed peregrinum. Ignoto
 nimirum proximo miserum se indicat, quem prætereun-
 tem vocat: quia apud piam mentem plus natura valet
 quàm notitia. In Hebræo est: *Si ridebo prætecentem*,
 hoc est, si quem semel nudum vidi, nudum non amplius
 video. O eximiam viri charitatem! Non expectabat
 hiemis rigorem, nec pauperum clamorem, sed statim
 ac eos videt, consuit vestes, quibus frigentia ac per-
 itura membra calefaceret. Porro à lateribus ovium
 vellere munus, à frigore benedici Jobum nihil est
 aliud, quàm propter illud pietatis opus videri laudabi-
 lem; aut eo argumento moneri homines ut Jobum à
 clementiâ et humanitate commendent. Neque est in
 Scripturâ novum, ut opera illa dicantur commendare
 aut acru are aliquem, quæ sunt virtutum aut vitiorum
 monumenta, quæ alios ad commendationem aut re-
 prehensionem invitant. Sic laudare aliquem dicuntur
 opera ejus, juxta illud, Prov. 31, 51: *Laudent eum in
 portis opera ejus*. Quòd si benedico, idem est quòd benè
 alicui precari, aut deprecari malum ab aliquo, eadem
 videtur hujus loci sententia quæ illa Ecclesiastici cap.
 29, 15: *Conclude elemosynam in corde pauperis, et
 hæc pro te exorabit ab omni malo*. Nam pia oratio
 propitiatorii sacrificii vim et rationem habet, ut hostia
 averruncet, ut victima sospitatrix et apotropæa, concil-
 iatrix gratiarum. Quam ob causam D. Augustinus in
 lib. 50 Homiliarum, homil. 29, elemosynam vocat
sacrificium Christianorum. Quod idem alii Patres mag-
 nâ consensione animorum faciunt. Eleganter sanè
 D. Chrysostomus, hom. 20 in Epist. 2 ad Corinthios
 « Cum, inquit, vides pauperem, corpus Christi, aram
 « Christi te videre puta, et reverere, ac elemosynam
 « sacrificium offer; unde gloria et gratiarum actio
 « quasi fumus ascendat ad Deum. » Sumunt Patres à
 D. Paulo, qui beneficentiam et communicationem ho-
 norum ad sublevandam pauperum inopiam, scribentis
 ad Corinthios, appellat *ἡμετεροφθῶνα*, sacrum et aug-
 stinum ministerium, divinum propè sacerdotis operatio-
 nem. Sed disertius ad Hebræos nominat *hostias, quibus
 Deus promeretur*, Hebr. 15, 16, id est, quibus concil-
 iatur Deus. Est scilicet potentissimum illud sacrificii
 genus ad Deum conciliandum, quod in odorem savi-
 tatis cum penetraverit in cælum, quod vult obtinet, et
 imprimis remissionem peccatorum. Itaque opes Dei
 causâ et religionis impensas D. Hilarius oraculo-
 rum: « consensu in Psal. 51 vocat *ambrosios apud Deum*

legationes; item, potentia deprecandorum criminum et vera suffragia.

Si LEVATI SUPER PUPILLAM MANUM MEAM, etc. Idem est ac si dicat: Si gravis exactor fui, aut pupillum fortunis exui, etiam mihi per sententiam iudicis adlictis. Significat, scilicet se nullam unquam avaritiam, rigore aut inclementia usum fuisse, sed omni mansuetudine, lenitate et humanitate. Obtinuit autem ut contra aliquem, super aliquem vel in aliquem manum levare vel extendere ponatur pro ulcisci, ferire, opprimere graviter, juxta illud Davidis, Psal. 73, 5: *Leva manus tuas in superbia eorum in finem*; id est, tandem ulciscere, et prorsus preme. Plura de hac loquendi forma vide apud Pererium nostrum ad c. 14 Genesis. Ut igitur se ab omni violentia aliorum oppressione prorsus alienum fuisse comprobet, dignum sibi barbaræ crudelitatis supplicium imprecatur, ut nimirum manus sua obrigescat et torpeat, inò ut brachium confringatur, et humerus à suâ sede atque colligatione divellatur et excidat, si ulli unquam vim intulerit aut molestiam.

VERS. 25. — SEMPER ENIM QUASI TUMENTES SUPER ME FLUCTUS TIMUI DEUM, ET PONDUS EJUS FERRE NON POTUI (1). *Id est, timor enim Domini continuat me, et captivum*

(1) Id est, nunquam me parem existimavi ad repugnandum Deo, et sustinendum illius impetum et fortitudinem in me incurrentem. (Menochius.)

Chaldæus: ארם ויהי תרתי תרתי ארם, quoniam terribilis fuit apud me contritio Dei. Syrus: Propterea quod metui ne Deus me conculcetur, et contritio ejus super me veniret. Hi omnes usitatum nominis תרתי significacionem expressivo videntur. Alexandrinus illud plane non reddidit; satis habuit sic vertere: *Οδοι γαρ Κυριου συνεστιν μοι.* Et (quod) pro majestate ejus nihil possem. Vel: Non valerem, non possem, scilicet consistere. Ita Syrus: Et præ agitatione, seu timore non potui subsistere. Hieronymus: *Et pondus ejus ferre non potui.* Videtur pro ויבשרתי legisse ויבשרתי. Alexandrinus quidem particulam בן expressit, sed nomini תרתי itidem ponderis, oneris notionem tribuit, à משה, portavit: *Καὶ ἀπὸ τοῦ λόγου αὐτοῦ οὕτως ἵστατο.* scilicet.

Car j'ai toujours craint Dieu comme des flots suspendus au-dessus de moi, et je n'en ai pu supporter le poids. « Lorsque les flots, dit le même Pere, sont élevés et élevés, et qu'ils menacent d'une mort prochaine, ceux qui se voient sur le point d'en être accablés, ne sont plus touchés d'aucun des soins de la terre, ni d'aucun plaisir de la chair. Ils jettent même hors du vaisseau toutes les choses pour lesquelles ils ont traversé les mers; et le désir de sauver leur vie leur fait regarder comme un néant ce qu'ils estimaient le plus. » C'est l'effet que la crainte du Seigneur produisait dans l'esprit de Job au temps même de sa plus grande prospérité. Il regardait sa justice comme toujours suspendue sur lui; et dans cet état il ne pouvait s'attacher aux biens de la terre, mais il dégageait son cœur autant qu'il pouvait des soins et des embarras du siècle. La simplicité et la droiture que Dieu même loua en lui, marquaient ce parfait dégageant d'un cœur qui se porte d'une manière simple et droite vers Dieu, sans se détourner de lui par aucune attache qui pût lui déplaire. Il ajoute qu'il n'a pu en porter le poids; le mot Hébreu signifie plutôt majesté; c'est-à-dire qu'il ne pouvait soutenir la vue d'une si haute majesté, qu'il envisageait sans cesse au-dessus de lui, et qui empêchait de s'élever au-dessus des autres. (Sacy.)

ejus non feram. Cujus loci litteralis sensus is est, q. d.: Preterquam quod turpe sit pupillos et pauperes opprimere, alia tamen me quoque causa deterruit, nimirum Dei timor, qui solet in eorum oppressores graviter animadvertere; quare timui captivum ejus, id est, ne ab illo caperer et acerrimè flagellarer: et secundum nostram editionem, timui ne ab eo tanquam à gravissimo pondere opprimerer. Id quod dixit etiam Salomon in Proverbiis, cap. 25, 10: *Ne attingas parvulorum terminos, et agrum pupillarum ne introeas: propinquas enim illorum fortis est, et ipse judicabit contra te causam illorum.* Ubi per propinquum Deus ipse intelligitur; pro quo Græcè est: *Ὁ γὰρ πλησίονος ἀποδοῖ; Κύριος, κρηταιρία ἐστίν, hoc est, redimens illos Dominus fortis est, cui concituit quod sequitur: Καὶ σπερὶ τῶν ἀφροῦ ἀπὸ τοῦ πῶτος, et judicabit iudicium illorum tecum, hoc est, causam illorum defendendam suscipiet, juxta illud Psalmi 9, 14: *Tibi derelictus est pauper, orphanum tu eris adjutor.* Afflictus et desertus ab omnibus pro beatissimo perfugio habet Deum; illi relictus est, illius curæ tum maxime committitur, cum neminem habet alium qui curet. Quemadmodum Deus peculiariter providentia suæ partem dicitur tribuere viduæ, presentem, ut loquitur S. Paulus, *νενομοκτῆς, desolatæ, desititæ;* ab omnibus, calamitati et injuriis objectæ. Nam ea est in destitutos et calamitatibus obnoxios illius benignitas et singularis benevolentia, ut velut glorioso et honorifico titulo excellentis gloriæ in divinis Litteris appellatur pater orphanorum et judex viduarum, Psal. 67, 6.*

Sed cur, obsecro, timorem ex divinâ justitiâ ortum cum timore orto ex procellâ comparavi? Credo duplicem ob causam. Unam tradit divus Gregorius, lib. 21 Moralium, cap. 17: « Quia sicut tempestas cogit ad merces in mare projiciendas, ut vita servetur; ita divinus timor impellit ad bona temporalia abjicienda, da, ne spiritualia amittantur. » Alteram verò non alienam voto. Nam sicut coortâ tempestate omnes in preces et vota et lacrymas solvantur, omnes præterita crimina abjurant, nova vivendi exordia promittunt, divinam gratiam humiles deprecantur: ita plane timore divino intra præcordia astuante etiam sanctissimi viri hæc omnia exequentur. Significatissimè igitur et incredibili artificio Jobus hic expressit suum quem gereret iudicii metum: *Quasi tumentes, inquit, super me fluctus timui Deum.* Cum rapax flumen insolenter auctum jam ruptis aggeribus aut in viciniam planitium excurrit, aut præceps per saxa ruit, aut aquarum montem in donum invehit, viator qui obviavit tendit ineluctabiliter moriendi necessitatem in oculis habet. Viam relegat? cursu superabitur à flumine, et dum fugiet comprehendetur. Hæc illæ declinet? thique et undique aqur. Contra flumen est? presentissima mors. Locis effugii nullus. Sic angustibus penæntiam mortem examinat. Eadem est ratio, cum aut subito in imber et procellosa tempestas aut cataracta viatorum mediis campis deprehendunt, aut cum in mari decumantibus fluctus in navim se infundunt. Nusquam hic effugium; mors proxima est. Ita Jobus: Divini tribunalis horror, inquit, velut ingens aquarum mons contra me

in caput meum devolvitur, quocumque fugero non effugiam: quidquid adversus aquæ impetum obmoluitur opero, hæc non effugiam iudicium, Dei tribunal ineluctabile: scio me Deo Judici sistendum: censorios Dei oculos et iudicium subtilius sum, scio. Quid igitur consilii? quid opus est facti? qui fluctus tumentes timet, mutatâ navigatione, in tutum se recipit locum; sic qui Deum timet, mutatâ vellefatione, in meliorem se recipit frugem, ut ejus iram evadat. Qui fluctus timet, navis abjicit onera, sentinamque exhaurit: qui Deum timet, pondera abjicit peccatorum, fedissimamque scelerum sentinam ejicit. Nisi venti spirant, maris fluctus non tument; nisi peccata perpetrentur, ira Dei non commovetur. Ventis fluctus inflantur; peccatis ira Dei concitatur: cuius pondus merito ait Job ferre se non potuisse. Si enim navis fluctuum pondus ferre non potest, absorptaque mergitur, multo minus homo divini furoris pondus ferre poterit. Vide plura superius cap. 1, v. 13, de furoris et iræ Dei gravitate notata, quæ huic quoque loco quadrant.

VERS. 24. — SI PUTAVI AURUM ROBUR MEUM, ET OBOLIO DIXI: FIDUCIA MEA (1). — VERS. 25. — SI LEVATUS SUM SUPER MULTIS DIVITIS MEIS, ET QUIA FLUBRUM REPERIT MANUS MEA. Significat vir piissimus se, cum divitias amplissimas possideret, non solum iis animam deligere, vel voluptatem inde ullam capere, sed aspernari. Quod ex communi Sapientum opinione, Sozomenus lib. 6, cap. 9, non dubitat dicere: *το σπέρμα ἐν τῷ φιλοστοργίᾳ, in più vite ratione ac disciplina rem suam omnium præstantissimam, quæque faciliè prius obtinet. Cujus dicti veritas ex eo constare potest, quod sit necessaria præstans quædam animi celæ et elati fortitudo, ut in mediis commodis et copiâ fortunarum insignium atque lauturum modesta retineatur, et se quisque ab insidiantibus vol-*

(1) Spem meam in auro et divitiis non collocaui. ORAZIUM. Est aurum nobilissimum et purissimum. Aurum, inquit Plinius, lib. 35, c. 3, *quo magis arsit, eo magis proficit ad bonitatem, aurique experimentum ignis est, ut simul colore, etc.* (Menochius.)

Si j'ai cru que l'or était ma force, et si j'ai dit à l'or le plus pur: Vous êtes ma confiance. — Il est bon de remarquer avec S. Grégoire, afin d'empêcher qu'on ne soit surpris d'entendre Job faire si longtemps l'éloge de ses vertus, que ce lui était une espèce de nécessité, lorsqu'il se voyait comme accablé par les calamités outragées de ses amis, qui le mettaient en danger de tomber presque dans le découragement, de se souvenir de la manière dont il avait servi Dieu lorsqu'il s'était vu dans sa plus grande abondance. Ainsi il s'en souvenait non pour s'en glorifier en soi-même, mais pour soutenir son âme abattue, et se consoler dans un tel accablement par l'humble connaissance de tant de grâces qu'il avait reçues. Et il les représentait à ses amis, comme on l'a déjà marqué, pour les convaincre de l'injustice de leurs accusations. Ce que les riches ont le plus à craindre, c'est de mettre leur confiance dans leur or, et de s'en faire comme une espèce d'idole qui les regardent avec vénération. C'est ce que Job nous a exprimé en cette manière: Si j'ai dit à l'or, vous êtes ma confiance, et c'est ce qui a obligé S. Paul d'avertir S. Timothée, d'ordonner aux riches du monde de n'être point orgueilleux, de ne mettre point leur confiance dans les richesses incertaines et périssables, mais dans le Dieu vivant. (Sacy.)

plate tutum et erectum conservet. Est enim vis pecunie mirabilis ad sui amorem excitandum et incendendam hominum voluntatem. Unde sancta lingua argentum vocat *cheseoph*: cuius etymon Hebræorum Sapientes, et cum illis viri doctissimi, petunt à *chaseph*, hoc est, *amare, concupiscere, desiderare.* Vidisti argentum, concupisti, captus es, per oculos lubrica veneni vis introiit. Si ad aurum luminum aciem converteris, non metallum, sed amatorium philtrum experieris, quod tibi cor cripiat, subito insanit et furit cupiditas. Cum formosissimum oculi omnium sit que in aspectum cadunt, cum auro tamen compositus multis vilescit: qui, ut ait sanctus Basilius, hominâ in ditescentes, *libentius vident aurum quam solem*: illo honorant, in pretio habent, suaviatur, ab illo felicissimum in hoc mundo vitam et iuventutem plenissimam expectant, spem et animi consolationem propè omnem et fiduciam in eodem reponunt. A quâ vecordi impietate S. Jobus tam se alienum fuisse profectur, ut non renuat tristissimis lujus vite ærumnis et suppliciorum omnium acerbitati se obijcere: Si, inquit, *putavi aurum robur meum, etc.*

Merito igitur illos sapè flagitorum ultor Deus, et improbæ cupiditatis, jacturâ luctuosâ et spoliatione fortunarum punire solet, atque monere, nihil esse communibus illis fortune bonis incertis, nihil mutabilibus. Quam veritatem in divinis oraculis expressum videmus. Nam, 4 Reg. 20, Ezechiâs, Hebræorum dominus, cum misisset ad illum Babyloniæ rex legatum cum muneribus et amicâ salutatione, ex animo re inusitatum animi letitiam percipit, et elatus merito quæ gestiens, quasi magnus quidam esset atque potentia insuperabilis, in cuius sinum bona fortuna copię corru immisisset, quique fontes haberet aureos uberrime felicitatis; ostendit illi barbaro domum aromatatum, aurum, argentum, pigmenta varia, suppellectilem pretiosam, armamentarium suum, quidquid denique in thesauris suis reconditum cimelicis habebat. Irrisit fatui hominis levitatem Deum, et Prophetam misit ad illum grandi voce tonantem Isaiam, qui denuntiaret futurum aliquando tempus, cum illa omnia, quæ vanissimè ac magnificè ostentaverat, in Babylonom asportarentur. Quia (inquit Procopius in lib. 4 Regum) cum Dei potentiam et imperii curam providentialitè docere oportuisset, ipse parens universitatis ostendit, illius opes omnes, in quibus mirificum in modum confidebat, nihil habere firmum et stabile: et sanè cum peridi eripique possint, in iis spei suæ fundamenta collocare improvide mentis fuerit animique rerum incientis. Quare Petrus Blesensis, epist. 60 eleganter opes nominat *sophisticas*, hoc est, opinor, deceptrices, inane pompam habentes, usuramque fugitivam. Sed divinum illa fiducia, quo merito videri debet gravissimum, in communi orbis theatro illudenda proponitur. Avaram enim Dei oblitum atque opibus nimium prædentem iusti (inquit David, Psal. 51, 9) ridebunt, et dicent: *Ecce homo qui non posuit Deum adiutorem suum, sed speravit in multitudine divitarum suarum. Est plus sarcasmus, op-*